

NOTA SOBRE LA INSTRUCCIÓN D'INOCENCIO JUNCAR REYES (1861-1920), SORDMUT I CEC DE LA CASA DE CARITAT DE BARCELONA.

Edelmira DOMENECH i LLABERIA
Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

RESUM: Es recorda l'esforç que es va fer a la Casa de Caritat de Barcelona, i a l'Escola Municipal de cecs i sordmuts, pel que fa al cas d'Inocencio Juncar Reyes, sordmut de naixement i cec des dels cinc anys. S'aporten dades sobre la seva vida; la repercussió en diversos diaris i revistes i el coneixement d'aquest cas, recollit en la literatura especialitzada dels Estats Units. Dades sobre els seus mestres: Antoni Rispa i Francesc Valls i Ronquillo.

PARAULES CLAU: Inocencio Juncar Reyes. Ensenyament de cecs i sordmuts. Ssegle XIX. Casa de Caritat de Barcelona. Antoni Rispa. Francesc Vall i Ronquillo.

RESUMEN; Se recuerda el esfuerzo realizado en la Casa de Caridad de Barcelona, y en la Escuela Municipal de ciegos y sordomudos, en el caso de cas Inocencio Juncar Reyes, sordomudo de nacimiento, y ciego desde los cinco años. Se aportan datos sobre su vida; la repercusión en diversos periódicos y revistas y el conocimiento de este caso, mencionado en la literatura especializada de los Estados Unidos. Datos sobre sus profesores: Antoni Rispa y Francesc Valls i Ronquillo.

PALABRAS CLAVE: Inocencio Juncar Reyes. Enseñanza de ciegos y sordomudos. Siglo XIX. Casa de Caridad de Barcelona. Antoni Rispa. Francesc Valls i Ronquillo.

Introducció. Hi ha un document de l'any 1876 a l'arxiu de la RAMC, tramès per l'Ajuntament de Barcelona, pel qual es regala a l'Acadèmia una fotografia d'Inocencio Juncar, persona cega, sorda i muda, que està ingressada a la Casa de Caritat de Barcelona. És un cas notable pel grau d'instrucció que ha assolit. Aquest article vol recordar, sistematitzant la informació, però amb poques dades noves, la importància de l'ensenyament fet a Juncar, en el context del seu temps al món. La trobada d'aquesta

fotografia a l'arxiu de la RAMC ha sigut l'estímul per a recordar un fet important, poc conegut, en la història pedagògica i mèdica de Catalunya.

El document: El document (1) enviat per l'Ajuntament, diu textualment:

"Vistos los sorprendentes adelantos hechos en la instrucción por el sordo mudo y ciego Inocencio Juncar y Reyes, bajo la exitosa (?) e inteligente dirección del Profesor D. Francisco de Asís Valls y Ronquillo, Director de la Escuela de ciegos y de sordo-mudos de esta ciudad, este Ayuntamiento tuvo a bien acordar que se hiciese una tirada de cien ejemplares del retrato del expresado sordo mudo y ciego, para repartirlo además de los Sres. Concejales, a todos los colegios de ciegos y de sordo-mudos de España y a algunos del Extranjero, como igualmente a las Academias de Medicina.

Lo que, cumplimentando el mencionado acuerdo, tengo el honor de participar a Vd. remitiéndole uno de dichos ejemplares. Dios gde. a Vd. ms. as. Barcelona 16 setbre. 1876. El Alcalde Constitucional Presidente. (il·legible). Il·ltre. Sr. Presidente de la Academia de Medicina de Barcelona".

Hi ha la fotografia, i al darrere els segells de la Casa Provincial de Caritat i de l'Ajuntament de Barcelona. Aleshores Juncar tenia 14 anys. Les notícies que han quedat sobre ell són relativament escasses. El més detallat és un estudi de Jaume Pastor, de l'any 1920-21.

Qui era Inocencio Juncar. Va néixer en el poble de Nonaspe, a la Franja d'Aragó, en el límit de la Terra Alta, el 28 de desembre de 1861. Era fill de pagès. El pare va morir quan ell tenia tres anys. Era sord-mut, i la mare vídua tenia dificultats per a cuidar-lo. El van poder ingressar a la Casa de Caritat de Barcelona, on potser podria rebre algun tipus d'ensenyament. Ingressà el 2 de març de 1865 i s'hi va estar tota la vida. Quan tenia cinc anys una infecció als ulls (oftalmia purulenta), el va deixar cec. En aquell temps els nens amb deficiències sensorials podien rebre ensenyament a l'Escola Municipal de cecs i sord-muts de Barcelona.

Pastor explica que quan Juncar començà a anar a aquesta escola no tenia cap instrucció. Va tenir un primer mestre de qui ell guardava molt bon record, el senyor Antoni Rispa (1836-1869), que malauradament va morir aviat. El segon mestre va ser el Sr. Francesc d'Asís Valls i Ronquillo, que va

poder fer amb ell una tasca docent extraordinària. Aconseguí que aprengué moltes coses, ateses les possibilitats de comunicació. L'èxit va ser important i en les festes de final de curs, o en altres actes, Inocenci Juncar era ensenyat com un cas extraordinari d'aprenentatge, que algunes vegades fou presentat a les autoritats o recollit per la premsa.

Repercussió. Rastrejant en part a internet, i també en algunes biblioteques i arxius, hem pogut trobar referències a la tasca docent de Valls i Ronquillo, i a les aptituds per aprendre d'Inocenci Juncar. Recordem que havia nascut el 1861, tres dies abans d'acabar l'any.

El 1874 hi ha una notícia, feta per Agustí Urgellés de Tovar (1828-1895), articulista i periodista, publicada a *La Gaceta Universal* (secció Entreacto), i sembla que també s'acompanyà d'un dibuix de Tomàs Padró i Pedret (1840-1877), gravat per Sadurní. Ho hem vist recollit a "La Imprenta", en una nota curta que diu textualment:

" - La revista 'Gaceta Univesal' en su número últimamente publicado contiene el siguiente sumario de materias: - "El Entreacto". - Interesantísimo - Inocencio Juncar y Reyes, sordomudo de nacimiento y ciego, alumno de la escuela de sordo-mudos de Barcelona, sostenida por el Excmo. Ayuntamiento, y albergada en la Casa Provincial de Caridad, por A. Urgellés de Tovar - Inocencio Juncar, dibujo de T. Padró y grabado de Sadurní - " (2)

* Altres referències es troben a "*La Dinastía*", entre 1890 i 1898. Se sol explicar el rendiment en exàmens, així el 22 de juny de 1890 es publica:

"El sordomudo y ciego Inocencio Juncar y Reyes, demostró, a pesar de estar poco menos que incomunicado con los demás hombres, por faltarle los sentidos de relación, que conoce perfectamente la geografía, aritmética, historia, escritura y las demás asignaturas que completan la primera enseñanza". (3)

Altres referències semblants les trobem en els números de "La Dinastía" de 3 de juliol de 1894, en que es fa un elogi de la capacitat pedagògica del Sr. Valls i Ronquillo (4), i del 22 d'abril de 1898 (5).

** Igualment a *La Vanguardia*, en aquest temps final del segle XIX. ja es valoren alguns aspectes de les habilitats de Juncar, i la repercussió que va tenir en les persones a qui era ensenyat, com a alumne brillant, fossin la Reina regent o el governador de la província. En el primer cas, la Reina regent, Maria Cristina, li va atorgar una pensió vitalícia per estar a la casa de Caritat. En el segon cas el governador civil de Barcelona li va regalar un vestit (6).

* També a "*La Correspondencia de España*", de l'1 de setembre de 1901, on es diu, en relació a un cas semblant de Madrid :

"sobrevívele en Barcelona otro sordomudo ciego, llamado Inocencio Juncar, cuyo saber y pericia si honran a su maestro Valls y Ronquillo, son desconocidos fuera de la región del Principado, y acaso, acaso, fuera de la Escuela en que se educa" (7).

Aquesta referència de supervivència és respecte a Martín de Martín y Ruiz, nascut a Valladolid, , també cec i sordmut, poc més gran que ell, que estava en un col·legi de Madrid. El seu professor era el Sr. Carlos Nebreda y López, director de l'escola esmentada de Madrid. Els dos cecs es van trobar a Barcelona l'any 1873, en el viatge de tornada que el Sr. Nebreda havia fet a Viena amb el seu deixeble (8).

Repercussions més especialitzades. Aquestes formes d'ensenyament a persones amb les disminucions sensorials esmentades han estat objecte d'alguns estudis, ja sigui en referències antigues (9), o més tardanes (10). Entre els antecedents d'un cert interès, i aquí només els esmentem, cal recordar els de Josep Ricart, pel que fa als cecs, que es considera el primer mestre de cecs a Catalunya; i i Pere Llorens en el dels sordmuts, ideant un sistema propi de signes, superat per la difusió del de Louis Braille (11). També cal recordar el cas anterior de Jaume Isern, cec de Mataró, que va tenir una activitat musical intensa com a organista d'església i fou objecte de l'atenció mèdica del Dr. Francesc Campderà (12).

Repercussions a l'exterior. La repercussió exterior de l'ensenyament d'Inocencio Juncar ha estat molt petita, o no ens ha arribat ni l'hem pogut trobar. En el segle XIX això era important i sembla que el grau d'instrucció que va assolir fou notable. Hem vist principalment un escrit publicat als "*American Annals of The Deaf*", de l'any 1893, que es publicaven a

Washington (13). en que se citen el cas d'Hellen Keller, que va tenir una gran repercussió mundial, i després el d'Inocenci Juncar. Se li dediquen 13 línies, en anglès, que val la pena, fer conèixer:

"Inocencio Juncar y Reyes. - El "Deaf-Mutes's Register" de 13 d'abril de 1893, té una notícia, llarga i interessant, d'Inocencio Juncar y Reyes, un noi sord i cec, educat a l'Escola Municipal per a sords i cecs de Barcelona, Espanya. La notícia va ser traduïda per F.G. French, del Volta Bureau, a partir d'una història de l'Escola escrita per Sr. Francesc d'Asís Valls i Ronquillo, publicada el 1888.

Juncar, com se li diu normalment, va néixer sord, o s'hi va tornar a la seva infantesa inicial. Va perdre la vista en el seu sisè any i aviat se'l va col·locar en el departament per a sords de l'escola. Se li va ensenyar amb el mètode manual i va rebre instrucció religiosa i moral, va llegir llibres, en tipus en relleu, escrits amb l'aparell de Llorens.. Va estudiar història natural, geografia, aritmètica i geometria i coneixements generals".

Què sabia fer Inocencio Juncar. A més de les que s'han dit com a mostra de bon ensenyament a l'Escola, Juncar sabia anar pel món, a la seva manera. El millor relat és probablement el que va publicar l'any 1921 Jaume Pastor, a la revista "La Paraula" (14). És un text relativament ampli que mostra un bon coneixement de la persona, amb qui va fer amistat. Explica que a l'arxiu de l'escola no hi cap full d'estudis. La conversa, que no era evidentment verbal, està plena d'infiniutis, en comptes de formes conjugades, i els adjectius se solen emprar de manera senzilla.

Explica que el seu primer mestre va ser el Sr. Rispa: *"Mi primer maestro ser Rispa, yo querer mucho, enseñar bien, paciencia mucha". "Tiempo poco, morir pronto, tísico".*

Després la plaça de mestre va anar a oposició; hi havia dos candidats, els senyors Puertas i Valls. Diu Juncar: *"ganar Valls y enseñarme Valls.... Yo aprender primero la dactilología... Yo aprender mucho sistema ciegos Llorens, después Braille. Yo conocer todos sistemas ciegos. Yo contento, yo estudiar mucho siempre si; gandul no; yo querer saber mucho".*

En un altre lloc diu que s'estimava tant als cecs com als sordmuds, però preferia anar amb aquests, perquè *"estos ver cosas y decirme como ver y coger brazo..." "yo caminar seguro con sordomudos"*.

Però sovint anava sol per Barcelona, amb el seu bastó, coneixia els carrers, i no es perdia. Diu Pastor: "surt sol de la Casa de Caritat i va per carrers i places, sabent sempre on es troba..."

Coneixia a les persones pel tacte, i els reconeixia després de temps de no trobar-s'hi ni tocar-los. Els colors no els recordava. Es declara no religiós, i no acceptava que hagués hagut de tenir la desgràcia de no poder utilitzar els sentits.

Pel que explica a Jaime Pastor no es va casar però sembla que va tenir un fill: *"Si yo querer mujer mucho; ella querer casar no; tener hijo sí, nacer, llevar maternidad; estar años seis; madre sacar, retratar si, mandar a mí retrato uno sí, escribir palabras amor mucho, marchar los dos, saber donde marchar no, saber nada más no."*

Últims temps.

Hi ha poques notícies dels últims anys de Juncar. Sabem que va morir a la Casa de Caritat el dia 29 de desembre de 1920, el dia després d'haver fet 59 anys. La causa de la mort va ser una tuberculosi pulmonar que va ser certificada pel Dr. A. Noguera.

Els seus mestres

Van ser dos, Antoni Rispa i Francesc Valls. Ja s'ha dit que Rispa va ser el seu primer mestre i l'estimava molt.

Antoni Rispa i Segarra va morir jove, als 33 anys. Havia nascut a la Seu d'Urgell el 1836 i morí a Barcelona el 1869, per una tuberculosi, probablement. Va començar la tasca docent, primer de forma interina i de seguida en propietat, als vint anys, substituint un germà seu, Miquel, que havia mort. Fou autor d'una *"Memoria relativa a las enseñanzas de los Sordo-mudos y de los Ciegos"* (Barcelona, 1865). Va fer un viatge a França, pensionat per l'Ajuntament, i aviat fou director de l'escola. La tasca en relació a Juncar va ser forçosament curta.

El seu mestre més eficient va ser *Francesc Valls i Ronquillo*, nat a Olesa de Montserrat sembla que l'any 1838 (en algun lloc diu 1835), per tant tenia una edat molt semblant a la de Rispa. El 1867 va entrar com a professor de l'Escola de cecs i sordmuts de Barcelona, primer com a adjunt de la classe de sordmuts. L'any següent fou mestre interí i el 1869 en propietat (15). El 1872 en fou nomenat director. Ho va ser fins a la seva jubilació l'agost de 1905, i morí a Barcelona el 1907. Va publicar un "*Manual para uso de los alumnos que concurren en la Escuela de Sordomudos de Barcelona*" (Barcelona, 1871), i encara una memòria sobre aquesta escola el 1888. Valls estava satisfet de la tasca docent feta amb Juncar i el progrés que havia fet (16). Sembla que va regalar un retrat, o pintura, de Juncar a l'Ajuntament d'Olesa, però se n'ha perdut el rastre.

Conclusió. El cas d'Inocencio Juncar és el primer que coneixem a Catalunya d'educació d'un cec i sordmut, amb èxit. Si més no, fou important en el seu temps. Cal valorar l'interès i intel·ligència del noi per a progressar en el coneixement en circumstàncies molt adverses. També el dels seus professors, Antoni Rispa, que el va tenir molt pocs anys, i Francesc Valls Ronquillo que va aconseguir un resultat docent important. Hi ha una etapa de difusió d'aquests resultats, i potser una mica d'exhibició del noi, davant d'algunes autoritats i de divulgació d'aquest cas tant en els medis de comunicació, diaris i alguna revista, com en textos més professionals o científics, fins i tot amb un esment en una revista americana dedicada als sords, molt important. Després va quedant en l'oblit o, si més no, no n'hem trobat gairebé rastre. Morí el 1920, a una edat que aleshores es podia considerar vell, i més en el medi en que estava, poc abans dels seixanta anys.

Cal considerar que en el temps de l'ensenyament, a la dècada de 1870, es tractava d'un fet extraordinari, i sembla que estava entre els primers vint cecs i sordmuts que van rebre instrucció.

NOTES

1. Arxiu Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, any 1876, lligall 58, document núm. 84.

2. La Imprenta,, 1874, núm. 198, 17.0.1874, pàg. 4372
3. "En la Escuela de Ciegos y Sordo-mudos", La Dinastía (Barcelona), 22.06.1890, p. 2. -- v.t. La Dinastía, 22.06.1891, p. 2.
4. "Valls y Ronquillo y su escuela", La Dinastía, 03.07.1894, p. 2)
5. La Dinastía, 22.04.1898, p. 2.
6. Igualment es pot trobar alguna referència, sempre breu, a altres diaris, com "La Publicidad" (06.06.1879), o "La Vanguardia" (20.06.1893 i altres).
7. Molina Martín, P: "Los niños anormales. Un colegio para sordomudos ciegos". La Correspondencia de España, 01.09.1901, p. 4.
8. v. treball citat de Pastor a nota 14. Recull l'explicació del propi Juncar.
9. Ballesteros, Juan Manuel: "Educación de una niña sordomuda, ciega y sin olfato". Gaceta Médica, 1846, (20-01-1846), 38. pp. 297-299.
-- v. t. Ballesteros, Juan Manuel: "Observaciones sobre la sordomudez". Gaceta Médica, 1850, pp. 303-305, 327-329, 334-336, 343-344, 351-352, 359-360 i 367-370.
Ballesteros fou el promotor de la "Revista de la enseñanza de los sordomudos y ciegos", Madrid (Impr. del Colegio) 1851.
10. Placer, Rafaela R: "'Apuntes sobre pedagogía especial de ciegos". Madrid (Impr. Col. Nacional de Sordomudos y Ciegos), 1928.
11. Sobre Josep Ricart i Pere Llorens v.
12. Gurrera, Montserrat: "Jaume Isern i la seva incidència en l'ensenyament de cecs i de la música al Mataró vuitcentista", Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació, 2006-2007 (9-10), pp. 168-192.
13. Fay, Edward Allen: "Miscellaneous". American Annals of the Deaf, 1893 (june), vol. 38, núm. 3, pp. 239-241
14. Pastor, Jaime: "Inocencio Juncar. Sordomudo Ciego". La Paraula, 1920-1921, 3, pp. 226-235.
15. Sibina Alsina, Josep M: "Dos olesans il·lustres: Joan Coca Grau (el poeta d'Olesa); Francesc d'A. Valls i Ronquillo (pedagog). 152 pp.

16. Valls Ronquillo, Francisco: "Memoria relativa a la Escuela Municipal de Ciegos y de Sordomudos de Barcelona". Barcelona (Suc. N. Ramírez), 1888, 102 pp.

Agraïments: Al doctor Àngel Hernàndez Cardona, a la Sra. Montserrat Perdureta de l'arxiu de la Diputació de Barcelona; al Sr. Xavier Gayán Félez, de l'arxiu del Registre Civil i a la Sra. Maria Teresa Altisent, del Registre Civil de Barcelona, per la seva ajuda en la cerca de dates.

84

84

INOCENCIO JUNCAR Y REYES

Hijo de los consortes José, difunto, y Antonia, sordo-mudo de nacimiento y ciego desde la edad de cinco años, á consecuencia de una oftalmia purulenta, nació en Nolaspe, provincia de Zaragoza, en 28 de Diciembre de 1861.—En 2 de Marzo de 1865 tuvo ingreso en la provincial Casa de Caridad de Barcelona en cuyo benéfico Asilo continua albergado hoy día y en cuyo departamento especial de párvulos contra la enfermedad que produjo su completa ceguera.—Asiste á la Escuela de Ciegos y de Sordo-Mudos del Excmo. Ayuntamiento, en la que ha adquirido y hecho notables progresos bajo la dirección de D. Francisco de Asis Valls y Ronquillo, en los conocimientos siguientes:

Lectura en relieve.—Escritura por medio del aparato Llorens.—Música.—Dactilología.—Aritmética.—Geografía.—Religion y moral.—Geometría é Higiene y Urbanidad.

A estos conocimientos debidos á la inteligencia del triple desgraciado, hay que añadir que por el solo tacto distingue á las personas á quienes haya tocado una sola vez.

